

Starški list

2008/3

wudaće: nalěčo 2008(3)
wudawaćel: Serbske šulske towarstwo z.t.

Póstowe naměsto 2
02625 Budyšin

Tel.: (03591) 550216

Faks: (03591) 550220

info@sorbischer-schulverein.de

www.sorbischer-schulverein.de

zamólwitej redaktorce: Marja Jaworkowa/Monika Süßowa

Tel.: (03591) 550215

titulny wobraz: Gregor Hermann, SŠT

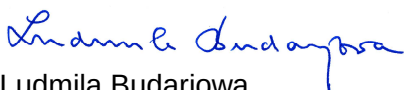
fota: Serbske šulske towarstwo (SŠT),

© 2008 Serbske šulske towarstwo z.t./Sorbischer Schulverein e.V.

Lubi starši,

dokelž swjećimy jako Serbske šulske towarstwo lětsa 10-lětnu wobstaću našeho modelowego projekta Witaj, chcemy Wam w tutym staršiskim lišće skrótku předstajić, što poprawom woznamjenja Witaj a kajki wliw we wobłuku Witaj ma dospołna imersija na Waše dźěći. Zawěsće Was tež zajimuje, kak pónđže potom dale ze serbsčiny a němčiny w šuli. Za wuwěće dwu- a wjacerěčnosće pola dźěći hižo w pěstowarni zajimuju so w přiběracej měrje wědomostnicy a kublarjo na cyłym swěće. Tež serbsčina so w Serbskim institucie na zakładze mjezynarodnje připóznatych metodow přepytuje. Někotře z Wašich dźěći su do tutoho přepytowanja zapřijate. Tohodla Was hižo nětko skedźbnjam na mjezynarodnu fachowu konferencu na temu: „Witaj a 2plus – wužadnje za přichod“. Wona wotměje so 12.04.2008 w Chrósćicach. Zajimcy su lubje witani, prošu pak wo pisomne přizjewjenje hač do 31. měrca 2008. Přizjewjenski formular namakaće pod www.sorbischer-schulverein.de.

Přeju Wam a cyłej swójbje žohnowane jutry.

Ludmila Budarjowa

předsydka Serbskeho šulskeho towarstwa z.t.

Wobsah:

Přiswojenje rěčow w zažnym dźěćatstwje	2
Dwurěčne kubljanje přez imersiju	4
10 lět modelowy projekt Witaj®	5
Serbska pěstowarnja Chrósćicy	7

Přiswojenje řečow w zažnym dźěcatstwje

Rěč a rěčne spěchowanje slušeja zdawna hižo k najwažnišim temam elementarneje pedagogiki. Nowe pak je, zo so přeco husćišo dopóznaca z moderneho slědženja mozow za zrozumjenje wuknjenskich procesow w zwisku z přiswojenjom a spěchowanjom rěče wužiwa.

Najnowše dopóznaca slědženja mozow dopokazaja, zo móža dźěći hač do 4./5. lěta bjez problemow znajmjeńša jednu cuzu rěč nawuknyć. Nadprodukcia synapsow (kontaktne městna) w přních lětach zmóžnja spěšne wuknjenje. Přez stajne nałożowanje (tež słyšenje) dweju rěčow so wjazby a mozowe bańki, kotrež rěče předžělaja, lěpje wuwija. Synapsy, kiž so njewužiwaja, so w přních žiwjenskich lětach zaso wottwarja. Wotrosće dźěčo jeno z jednej rěču, njewuwija so telko synapsow a wjazby wostanu ćeńše. Kóždy zahe nawuknjena cuza rěč pak wjazby sylni a powjetši a da dobry zakład za dalše rěče. Puće w mozach su takrjec šěroko wuteptane a hodža so za dalše rěče lochce wužić – to rěka, dźěčo wuknje dalše rěče podobnje zlochka a intuitiwnje kaž swojej přněj rěči. Wuknje-li dźěčo hakle pozdžišo cuzu rěč, maja so za kóždu nowu rěč nowe wjazby, nowe puće wutworić – a to je wobćežne.

Nawuknjenje rěče ma nimo intelektuelneje strony tež socialnu stronu. Tuta socialna komponenta je w předšulskej starobje wosebje wuwita. Dźěći w tutym času rěč njewuknu, ale sej ju po přikładze staršich abo kublarjow přiswoja. Dźěčo ma so po wobstajacych rěčnych mustrach.

po: Dr. Martin R. Textor a Jurij Brankač

Što reči za zažnu dwurěčnosť

- twori najlěpše wuměnjnja za wjacerěčnosť
- spěchuje so analytiske, kreatiwne a abstraktne myslenje
- jasne lěpšiny w matematiskim a přirodowědnym wobłuku
- Dwu- abo wjacerěčnosť je w džensnišim swěće normalne, jednorěčnosť wuwzaće.
- 70 % ludži na swěće wužiwa wšědnje wjac hač jednu řeč.
- Přez 50 % džěci na swěće słyši w šuli jednu druhu řeč hač doma.
- wolóži a powjetši přistup k džěłowym wikam w zapadže a wuchodže
- Ze serbsčinu wotewri so nam řečny rum k wjace hač 300 milionam Słowjanam.
- Džěci wuknu swět runočasnje kaž přez dwě řečnej „woknje” zapřimnyć. To stopnjuje jich socialne kmanosće. Woni pokazaja wćipnosť a wotewrjenosć napřečo druhim kulturam a wuwija za swojsku kulturu hłubše zrozumjenje.

Ralbičanske džěci při klankodźiwadle

Dwurěčne kubłanje přez imersiju

Witaj-modelowy projekt je metoda cyłotnej imersije a je poskitk za dźěći, kotřiž w swójbje serbšćinu njenawuknu. Wosebitosć našich kubłanišćow je, zo so we wšěch přebywanišćach dospołna imersija wužiwa. W tutym zmysle prócujemy so wo wobšěrnju serbskorěčnu wokolinu we wšěch wobłukach pedagogiskeho a techniskeho procesa.

Dźěći přiswoja sej w přirodnym pěstowarskim wobswěće serbsku rěč jako druhu rěč. Najlěpje poradzi so to w konteksće wšědných počahow z maćernorěčnymi dorosćenymi a dźěćimi. Dźěći su tak-
rjec cyle ze serbskej rěču wobdate. Wosebje wažne je konsekwentne dodžerženje principa „jedna rěč - jedna

wosoba”. Tute přirodne přiswojenje rěče je jara mechanizam nawuknjenja rěče w swójbje podobne (n.př. hdyž nan z dźěsćom přeco serbsce a němska mać němsce rěči).

Z nałožowanjom serbskeje a němskeje rěče zdžerži so historisce zroscena wosebitosć Łužicy. Zwjazanje dweju rěčow a kulturow zmóžnja nazhonjenja w dwěmaj rěčomaj a kulturomaj. To skića móžnosće a šansy za pozitiwnu zhromadnosć w dwurěčnej domiznje.

10 lět modelowy projekt Witaj®

Štó by sej 1998 při přewzaću přenjeje pěstowarnje z 12 Witaj-džěćimi do nošerstwa Serbskeho šulskeho towarstwa myslil, zo so rewitalizacija delnjoserbskeje rěče tak derje poradži? Wjacore pospyty do toho běchu zwrěšćili. Erika Jahnowa na přikład měješe 24 zajimowanych džěći, z kotrymiž je so prócowała hižo 1989 založić serbsku pěstowarnju. Bohužel njeje wona pola tehdy zamołwitych wotewrjene wuši namakała. Tuž měješe nowu nadźiju za čas Serbskeje narodneje zhromadźizny a je nas w džělowej skupinje šulstwo moralisce a pozdžišo z podawanjom serbsčiny našim pěstowarkam podpěrała. Tohodla smy wosebje jej džakowni, zo steji kolebka Witaj w Delnjeje Łužicy.

W zwisku z tajkim jubilejom so rady do zašłosće, ale tež do přichoda hlada. Džakujemy so wšitkim, kiž su nas při wutworjenju Witaj-pěstowarnjow podpěrali, hač běchu to starši, kubłarki, přislušne gmejny, Domowina, Założba za serbski lud, Robert Pellen z Bretoniskeje abo Jan Bart z Pančic-Kukowa.

Džensa móžemy přewšo nahladnu bilancu sčahnyć a to nic jenož w Delnjeje, ale tež w Hornjeje a srjedźnej Łužicy. Ličba našich džěći je rozrostła na 500, kiž kubłaja so wot 58 maćernorěčnych serbskich kubłarkow, abo tež tajkich, kiž so běžnje w serbsčiny wukmanjeja. Mjeztym staramy so wo wjace hač 65 % wšěch serbskich a po metodze imersije serbsčiny wuknjacych džěći. Přez wuběrne fachowe džělo našich pěstowarkow mamy dale čakanske lisčiny, dokelž starši naše pěstowarnje sami dale doporučeja. Smy našemu principkej swěrní wostali a přewzamy dale jenož pěstowarnje, hdžež su starši a gmejna přezjedne z tym, zo započínamy z jedneje skupinu a postupnje wuknu wšitke džěći we wšitkich skupinach po metodze dospołneje imersije hrajkajo serbsčiny. Běžnje

Witaj-koncept dale wuwiwamy. Wjeselimy so, zo je Serbski institut wědomostny přewod přiswojenja serbsčiny a němčiny po modelu Witaj zmóžnił. Hladajo na to, zo nimamy žanu serbsku pěstowarnju z jenož maćernorěčno serbskimi dźěćimi wjace, nałožujemy tež tam dospołnu imersiju a přidatnje poskićamy po wuraznym přeću staršich w Chrósćicach a Ralbicach tydžensce jednu hodzinu němčiny po metodze parcielneje imersije. Starši su nam dżakowni, zo móžemy na kontinuitu efektiwneho posrědkowanja serbsčiny na zakładze 2plus w šuli pokazać. Njejedna so tu jeničce wo posrědkowanje serbsčiny tež we fachowej wučbje, ale zdobom wo cyłotne kublanje nastupajo rěč, kulturu a identitu. Witaj same pak njemóže so bjez ramikowych wuměnjenjow, politiskeje wole Serbow a Němcow, bjez staršich a komunow, bjez doslědnych analizow, bjez koncepta rěčneje strategije za wšě žiwjenske wotrězki a wobłuki Hornjeje a Delnjeje Łužicy dale wuwiwać. K Witaj-konceptej slušeja serbske knihi, spěwy a reje, muzej a dźiwadło runje tak kaž wědomostne slědženja a mjezynarodna wuměna. My trjebamy unikatne serbske a dwurěčne institucije a wone nas a trjebamy serbsce rěčacych kubłarjow a wučerjow. Zajimcam poskićamy dobrowólne socialne lěto a praktikumy. Jako towarstwo twarimy we wuskim zhromadnym dźěle z wotpowědnymi statnymi a komunalnymi instancami solidne fundamenty ze serbskimi a Witaj-pěstowarnjami a z 2plus resp. bilingualnej wučbu w šuli. Parujemy pak koncepty za młodžinu, kaž wužiwanje modernych medijow, zo by so geografiska zdalenosć mjez młodymi Serbami přez wirtuelnu zhromadnosć w modernych medijach přewinyć móhła.

Wuspěch našeho Witaj-koncepta wotwisuje pak tež wot toho, kak daloko so jako Serbja wotewrimy. Tohodla smy za integraciju a wotpokazujemy izolaciju.

Ludmila Budarjowa

Serbska pěstowarnja Chróścicy

Naša pěstowarnja je wot 01.01.2001 w nošerstwje Serbskeho šulskeho towarstwa z.t.

To smy my ze Serbskeje pěstowarnje Chróścicy:

wjednica: Angela Młynkowa

zastupowaca wjednica: Borbora Bartowa

kubłarki: Lydija Šołćina

Jadwiga Wejšina

Ludmila Wićazowa

Rozalija Suchowa

Marija Paścyna

Angelika Pöplowa

Betina Matikowa

Christina Horbankowa

techniska sobudźělačerka: Monika Justowa

Dobrowólne socialne lěto: Michał Kral

Naša skupinska zestawa je slědowaca:

Mamy w našej pěstowarni tučasnje 26 žłobikarskich, 46 pěstowarskich a 57 hortskich dźěći.

Žłobik (dźěći mjez 1-3 lěta) knj. Młynkowa, knj. Bartowa, knj. Wejšina a knj. Horbankowa

Młódša skupina (dźěći mjez 3-4 lěta) knj. Matikowa

Srjedźna skupina (dźěći mjez 4-5 lěta) knj. Paścyna

Wulka skupina (18 předšulskich dźěći) knj. Suchowa

Knjeni Pöplowa je „**němskorěčna kubłarka**“ w našim kubłanskim procesu. Konsekwentnje němcuje wona ze wšěmi dźěćimi a poskići jónu wob tydžeń w kóždej skupinje němskorěčnu zaběru. Tak přewjedže so pola nas dźěl na imersija, zo bychy serbskorěčne dźěći w dosahacej měrje tež němsce wuknyć móhli.

Hórt (knj. Wićazowa a knj. Šołćina) je wot septembra 2007 w delnim poschodźe bywšeje šule „Jurij Chěžka“ zaměstnjeny a skića 60 dźěćom městno. Při hrajkanju a zaběrje njejsu dźěći po starobje a lětnikach dźelene. 1. lětnik přebywa při wotpočowanju a zhotowjenju domjacych nadawkow w separatnej rumnosći.

sportowy swjedzeń w Chróšćan hórce

Wobchadna rěč w našej pěstowarni je serbsčina. Hač na knjeni Justowu smy wšitcy serbsce maćernorěčni. Naša pěstowarnja njezmóžnja dźěćom jenož, zo nawjazaja socialne kontakty a wutworja přecelstwa, ale zo so tež z druhimi dźěćimi rozestajeja a

tute akceptuja tak kaž wone su. Naše džěci wotrostu w křesćanskej, přewažnje katólskej wokolinje.

Zapřijeće křesćanskeje dimensije serbskeho ludu je jedyn wažny aspekt w našim kubłanišću. Knjeni Neterowa poskića našim džěcom jónu wob tydžěń „Bože hodžinki“. W stawizničkach, hrach a rozmołwach wudžěła wona zhromadnje z džěćimi wažne zakłady křesćanskeje wěry, sposrědkuje jim wědu a da jim orientaciju za žiwjenje.

„Bože hodžinki“ w Chróšćan pěstowarni, katecheza wo clowniku Cacheju

Nimo nabožnych swjedženjow a serbskich nałožkow kaž ptačeho kwasa, jutrow, mejemjetanja, domchowanki, kermuše, swj. Měrćina, swj. Borbory, swj. Mikławša atd., su wjele druhich wjerškow swoje krute městno w lětnym wotběhu zabrali. K tomu słuša swójbný sportowy swjedžěń hortskich džěci ale tež adwentnička z lubje wuhotowanym programom našich džěci, na kotruž su swójbni, džědy a wowki prošeni. Prawidłownje zwjeselimy tež wobydlerjow starownje swj. Ludmily z našim wopytom.

Rady zmóžnimy našim džěcom zažne hudźbne kublanje přez hudźbnu šulu Kamjenc. Tydžensce zetkawaja so zajimowane džěci z knj. Kerstin Šolćinej k hudźbnej hodžince.

Projekt „Tiger Kids“

Naša pěstowar-nja rozsudži so za projekt, kotryž zapřija strowe zežiwnjenje kaž tež mnohostron-ske pohibowanje. Projekt spěchuje so wot chorob-neje kasy AOK a počahuje so na

džěci staroby 3 do 6 lět. Runje w přěnich lětach džěcatstwa so wašnje zežiwnjenja wuwije. Zo by so projekt z wuspěchom přewjedł, maja so starši do tutoho džěla zapřijeć. Chcemy docpěć, zo džěćo wjace sadu a zeleniny jě a so „kalorijnych kuluškow“ wzda.

Za to su so slědowace elementy wuwili:

1. Pleńčatko Tiger sej sobu přinjesenu snědań wobhlada a ju posudźuje hladajo na strowe zežiwnjenje.
2. Pitna stacija je kaž oaza w puscínje, hdžež móža so džěci kóždy čas sami z wodu a čajom poslužować.
3. Magiski płodowy taler je stajnje poľny płodow a so džěćom přeco zaso poskići. Rano so tež tym poskići, pola kotryž njeje pleńčatko Tiger ničo strowe při snědani namakało.
4. Jónu wob měsac přihotujemy strowu snědań. K tomu słuša tež zhromadny nakup wotpowědnych zežiwidłow. Džiwiamy při tym na přijomnu atmosferu a dodžerženje ritualow.
5. Drijewjana lokomotiwa ma w svojich wagonach twory wotpowědnych žiwidłowych skupinow. Tute džěci we wšelakich zaběrach zeznaja.

kubłarki Chróšćan pěstowarnje

Kmótriska całta

Prjedy bě z wašnjom, zo na zelenym štwórtku mótki swoju kmótru wopytaja a kmótrisku całtu dóstanu.

W Chróšćan pěstowarni je so tutón naložk wotwodžený zaso wozrodził. Tam

njepytaja džěci w dojutrownym času hněžka, ale dóstanu w martrownym tydženju zelenoštwórtkowsku całtu.

Zeleny štwórtk přihotuja hospozy solotej z młodych kopřiwow.

Poliwka z džewjeć zelow

Trjebamy:

1 ½ wulkeje lžicy (30g) butry
2 wulkej lžicy (40g) muki
1l wody abo juški, sól,
kopřiwu, cyblink, sróčnik, pětršilku,
kisykał, putnik, žerchej, želbiju, mlóč,

Tak so wari:

Z butry a muki zasmažku zhotowić. Poněčim wodu abo jušku přileć a měšeć. Po słodže selić a zawarić. Zela małe rozkrać a přidać. Nic wjace warić dać.

„Štóz zeleny štwórtk džewjećoru zeleninu njeję, dóstanje zymicu.“

(serbske přisłowo)

Přírodní vejkové barby

Mamy dvě možnosti, vejka barbić.

1. Hižo zvarjene vejko do varjaceje barby položić.
2. Syre jejo w barbje zvarić.

Chróšćan džěci při molowanju jejkow

Cybla (bruna)

- Bělizki wot 3-4 cyblow z $\frac{1}{2}$ l wody 10 min. warić.

Kćenja kamilki (žołta)

- 5 wulkich lžicow kamilkowych kćenjow z 1l wody 15 min. warić.

Bozankowa brěčka (módra)

- Přez přidaće železa (hozdzika) so barba zesylni.

Worjehowe łupizny (šěrobruna)

- Horsć rozdrobjenych worjehowych łupiznow z $\frac{1}{2}$ l wody 10 min. warić.

Čerwjena rěpa (čerwjena)

- Čerwjenu rěpu hrubu truhać a z $\frac{1}{2}$ l wody 30 min. warić.

Efojowe abo kopřiwowe łopjena (swětloželene, oliwbarbne)

- 1 l wody z łopjenami někak 20 min. warić.

Takle warjene vejka móža so bjez wobmyslenja jěsć.

„Hdžež vejka leža, tam kokoška najradšo njese.“ (serbske přisłowo)

Słowničk

cyblink	Schnittlauch
efoj, prašiwc	Efeu
kalorijne kuluški	Dickmacher
kamilka, babjace zelo	Echte Kamille
kisalc, kisykał	Sauerampfer
łupizna	Schale
pitna stacija	Getränkestation
pleńčatko	Kuscheltier
putnik	Wegerich
slědženje mozow	Hirnforschung
sróčnik, sróča nóżka	Giersch
wjazby mjez čuwami	Nervenverbindungen
(włóski) worjech	Walnuss
zasmažka	Mehlschwitze
želbija	Salbei
žerchej	Kresse

Aktualne terminy

- Mjezynarodna fachowa konferenca: „Witaj a 2plus – wužadanje za přichod“, 12.04.08 w Chrósćicach
- Swójbny swjedzeń w Ralbicach – 22.06.08
- Spěwne dopołdnja z Měrcinom Weclichom we wšěch kubłanišćach

Dalekubłanja za kubłarki:

- Serbske spěwčki a reje – knj. Thomasowa
- Serbske spěwčki a hrónčka w Rownom – knj. Šenkarjowa
- Kurs serbšćiny w Rownom – knj. Mudrina